

7. ČESKO-SLOVENSKÁ STUDENTSKÁ VĚDECKÁ KONFERENCE VE FYZICE

Studium martensitické transformace pomocí různých fyzikálních metod

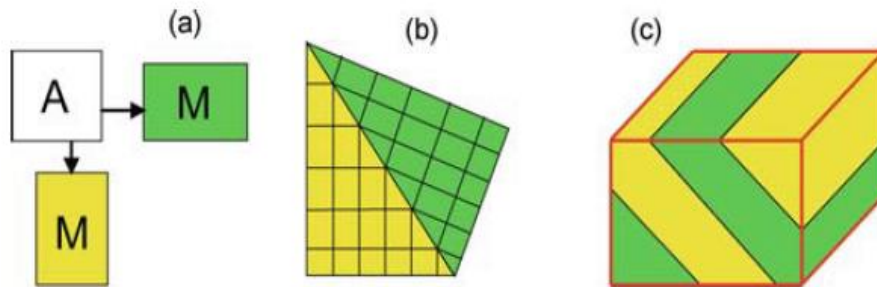
Bc. Petr Veřtát

Martensitická fázová transformace

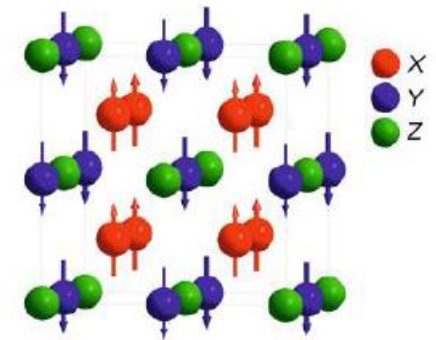
- jev magnetické tvarové paměti - tzv. *obří* magneticky indukované napětí pozorované v Heuslerových slitinách (ternární látky složení X_2YZ charakterizované čtyřmi do sebe vloženými fcc mřížkami)
- magneticky indukovaná strukturní fázová transformace (obvykle tzv. martensitická transformace) a magnetismem způsobená strukturní reorientace v nízkoteplotní fázi látky
- martensitická transformace
  - bezdifuzní strukturní fázová transformace projevující se homogenní deformací krystalové mřížky
  - austenitická fáze (kubická) -> martensitická fáze (nižší symetrie)
  - lze ji způsobit teplotou, tlakem, mag. polem
  - termoelastická transformace, prvního druhu
  - napětí -> vznik různých typů krystalografických domén (variant dvojčet)

Martensitická fázová transformace

schematické znázornění vzniku zdvojitělé struktury

- Možnosti studia martensitické transformace
  - diferenční skenovací kalorimetrie
  - měření rezistivity
  - měření magnetických vlastností
  - strukturní rentgenografie
  - dilatační měření

dvě mag. podmříže
Heuslerových slitin

Měřené vzorky

	označení vzorku	a [mm]	b [mm]	c [mm]
Ni–Mn–Ga	207	19,61	2,42	0,92
	331	10,37	2,32	0,95
Co–Ni–Al:Ti 1:1	150902	10,00	2,00	2,00
Cu–Al–Ni	vz. 1	10,00	2,00	2,00
Al	1	20,00	2,00	1,50
	2	10,00	2,00	1,50

- Ni-Mn-Ga – spolupráce s Aalto University v Helsinkách
- stechiometrické složení vz. 331 $\text{Ni}_{50}\text{Mn}_{28,2}\text{Ga}_{21,8}$, vz. 207 blízké $\text{Ni}_{50}\text{Mn}_{28}\text{Ga}_{22}$ s 1-2% dopací železem
- nově připravený polykrystalický vzorek slitiny Co-Ni-Al:Ti v poměru 1:1 vytvořený metodou SPS (plasmové spékání) a slitiny Cu-Al-Ni.
- objemové vzorky hliníku pro testovací měření

Experimentální vybavení

- FZÚ AV ČR
- SR830 DSP Lock-In Amplifier
- PP102 V-Controlled Current Source
- PP560 Low-Noise Preamplifier
- Andeen-Hagerling 2550A Bridge
- Keithley 195A Digital Multimeter
- Delta Power Supply
- Ohřev vzorků
- Uzpůsobení pro nízkoteplotní měření

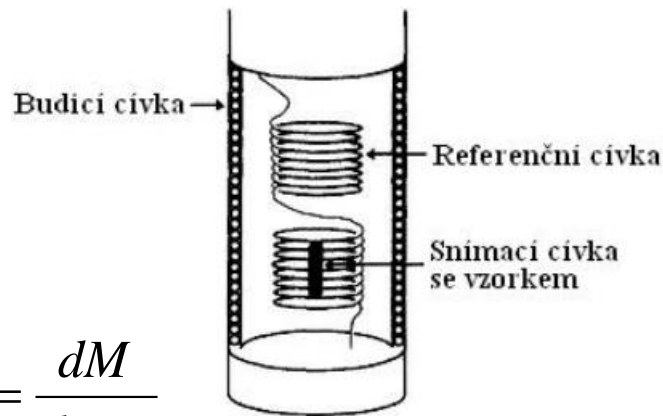
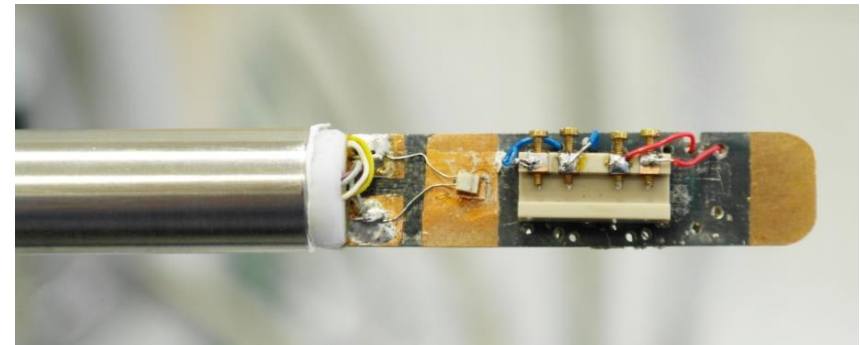

Měření AC mag. susceptibility a rezistivity

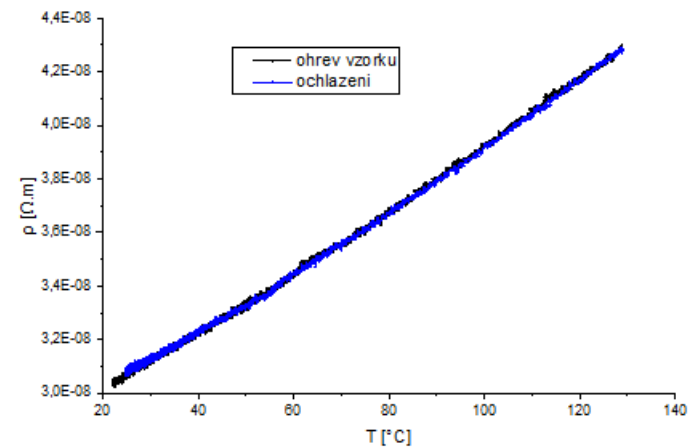
soustava cívek

čtyřbodová metoda

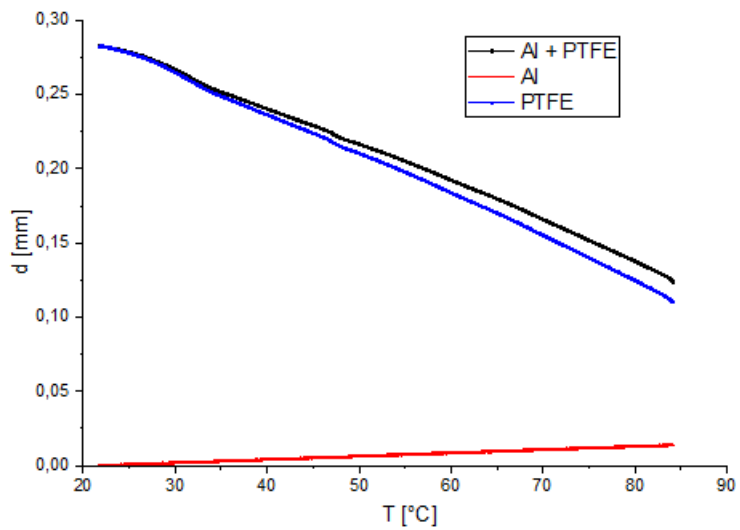
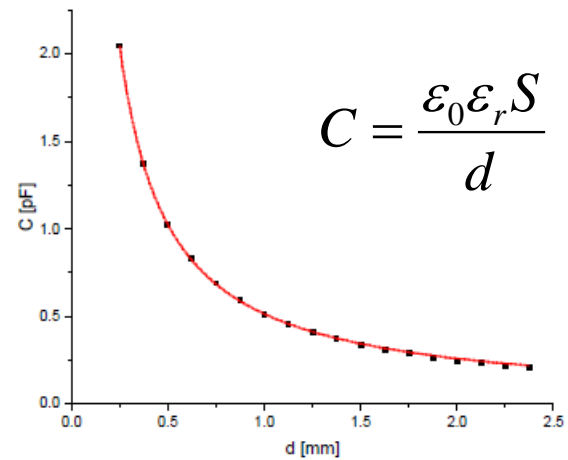
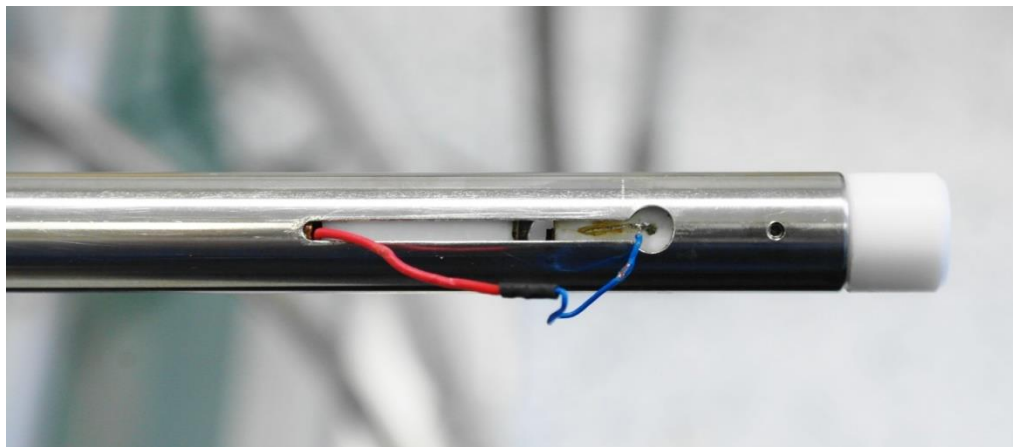

$$\chi = \frac{dM}{dH_{AC}}$$

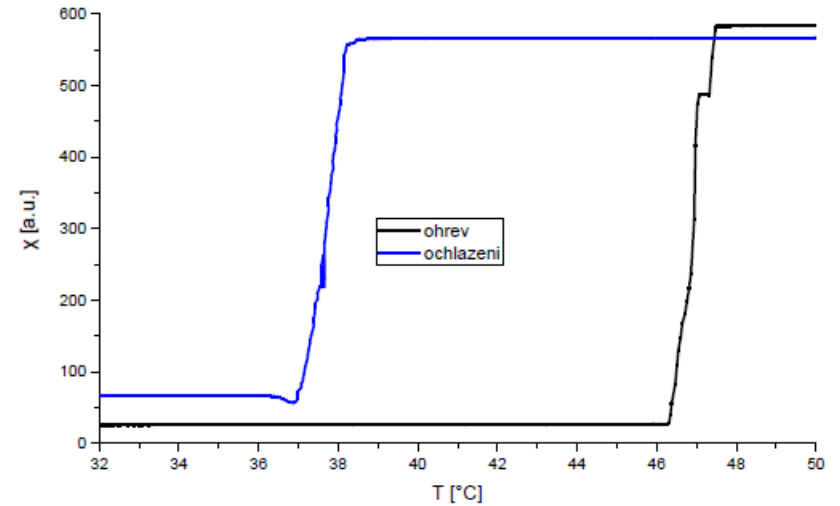
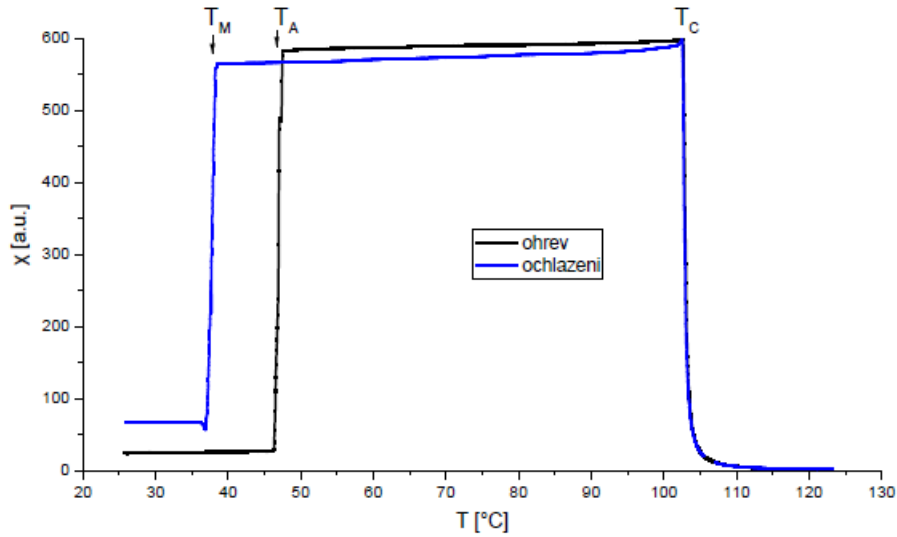
teplotní závislost rezistivity hliníku

Dilatační měření

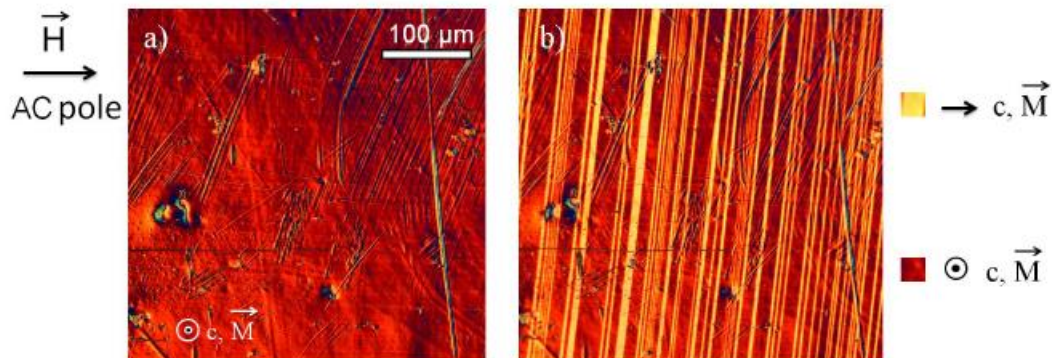

Ni-Mn-Ga: vzorek 331

Teplotní závislost AC magnetické susceptibility + detail v oblasti přechodu

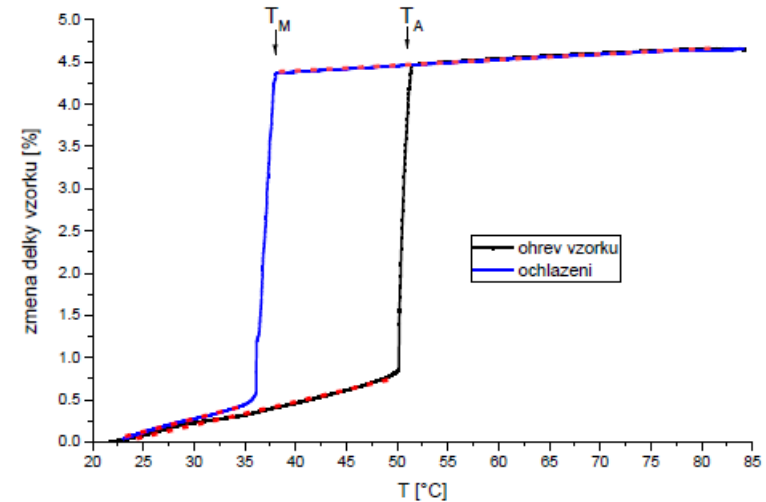
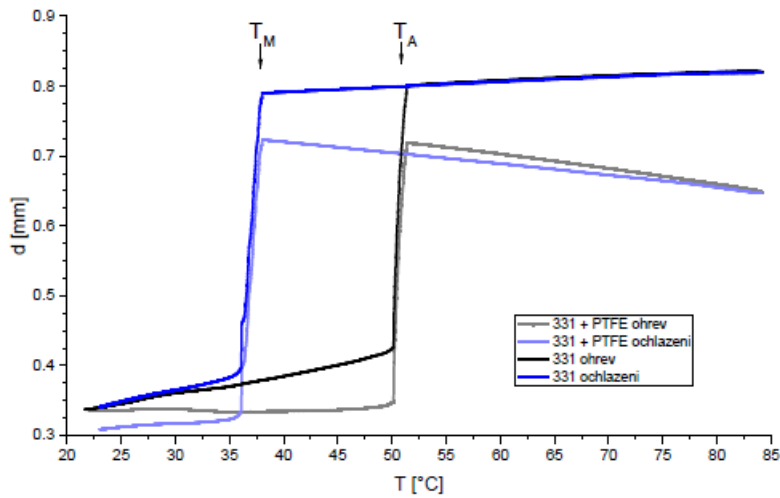

OBJASNĚNÍ JEVU:
ZMĚNA MAGNETOKRYSTALICKÉ
ANISOTROPIE

DIC (Nomarského kontrast) snímek před a po transformaci za pokojové teploty

Ni-Mn-Ga: vzorek 331

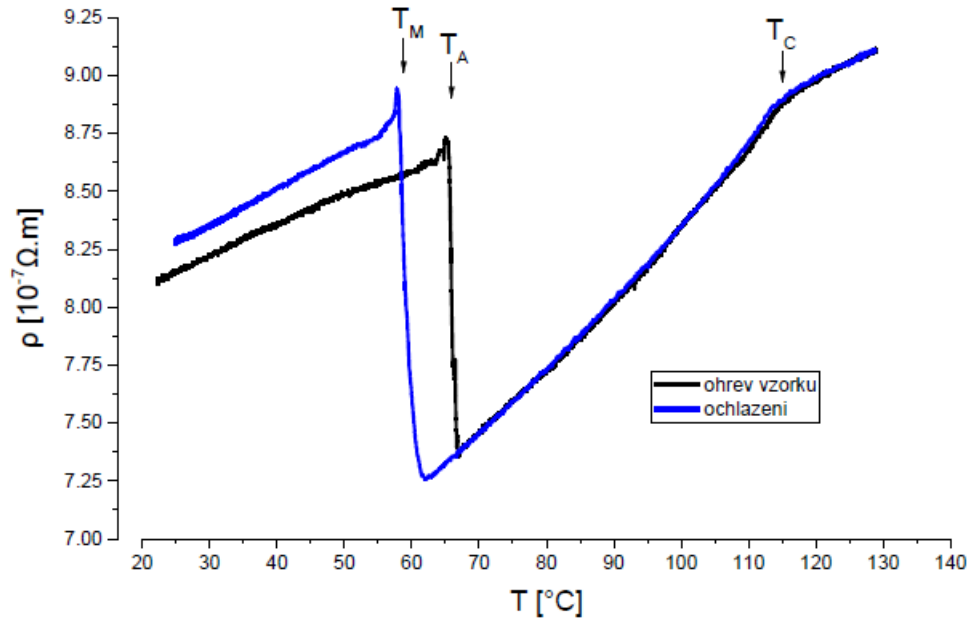
Dilatační měření: Závislost vzdálenosti desek kondenzátoru na teplotě před a po korekci na vliv PTFE

Dilatační měření: Závislost protažení nejdelší hrany vzorku na teplotě

$$\alpha_A = 6,77 \cdot 10^{-5} \text{ K}^{-1} \quad \alpha_{M, \text{ohřev}} = 2,60 \cdot 10^{-4} \text{ K}^{-1} \quad \alpha_{M, \text{ochlazení}} = 3,18 \cdot 10^{-4} \text{ K}^{-1}$$

OBJASNĚNÍ JEVU: ZMĚNA STRUKTURY LÁTKY Z MONOKLINICKÉ NA KUBICKOU

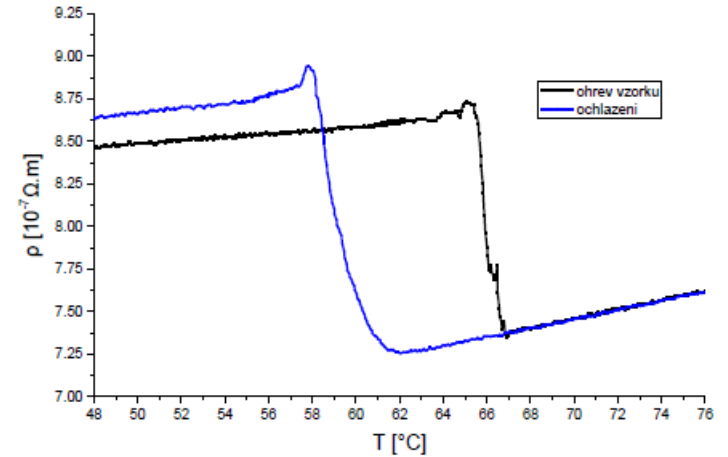
Ni-Mn-Ga: vzorek 207

Teplotní závislost rezistivity vzorku

OBJASNĚNÍ JEVU:

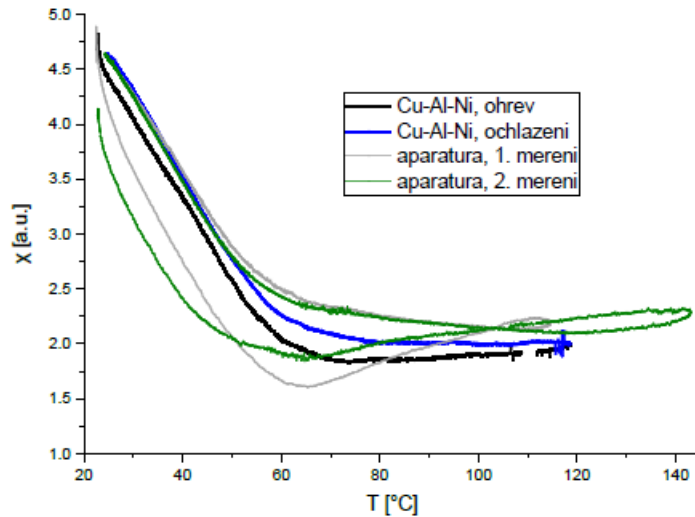
- a) PŘÍTOMNOST HRANIC DVOJČATĚNÍ ZVYŠUJE EL. REZISTIVITU
- b) FERMI SURFACE NESTING

Detail v oblasti transformace

fáze	α_R [K ⁻¹]	ρ_0 (T = 20°C) [Ω.m]
martensit při ohřevu	$1,60 \cdot 10^{-3}$	$8,10 \cdot 10^{-7}$
martensit při ochlazení	$1,96 \cdot 10^{-3}$	$8,20 \cdot 10^{-7}$
austenit	$5,73 \cdot 10^{-3}$	$5,91 \cdot 10^{-7}$

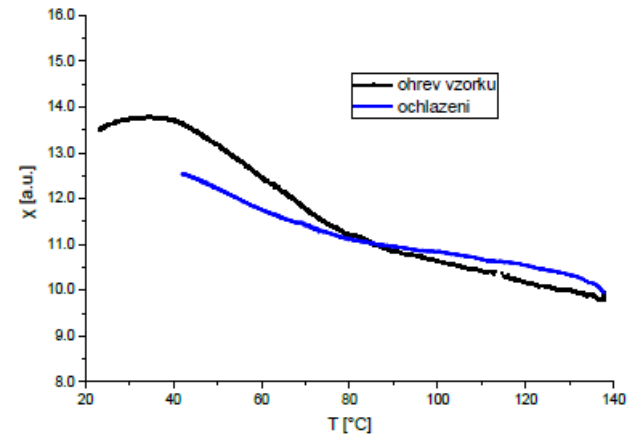
Cu-Al-Ni

Teplotní závislost AC mag. susceptibility vzorku včetně vykreslení odezvy prázdné aparatury

- vzorek zřejmě není feromagnetický (předpoklad diamagnetického chování potvrzen)
- případná transformace není prakticky měřitelná

Co-Ni-Al:Ti

Teplotní závislost AC mag. susceptibility vzorku **po odečtení** odezvy prázdné aparatury

- feromagnetické chování látky
- ke skokové transformaci nedochází

Závěr

- Nastínili jsme **problematiku charakteru martensitické fázové transformace** materiálů s magnetickou tvarovou pamětí jako specifického fázového přechodu prvního druhu.
- Zmínili jsme **možnosti studia** tohoto přechodu pomocí měření **střídavé magnetické susceptibility, rezistivity a dilatace**. Popsali jsme provedený **vývoj experimentálních metod** k určení daných veličin a zmínili charakteristiky jednotlivých aparatur v současném stavu. Navrhli jsme další možná vylepšení aparatur pro jejich budoucí využití, které bude cíleno zejména na měření v oblasti nízkých teplot a měření v mag. poli.
- **Ověřili jsme přesnost a správnost našich měření** a provedli **měření charakteristik martensitické transformace pro vybrané Heuslerovy slitiny** – zejména Ni-Mn-Ga a dvě nově vyvinuté látky.
- Podali jsme fyzikální **výklad jevů** pozorovaných během transformace.

Děkuji Vám za pozornost!

Poděkování:

Mgr., Ing.
Oleg Heczko, Dr.

Ing.
Jan Drahokoupil, Ph.D.

Mgr.
Oleksiy Perevertov, Ph.D.